

Politikai
röpiratok.

79.

79
596

MI HASZNA VOLT A KORMÁNYNAK

A VÁLASZTÁSOKNÁL

A KATH. PAPSÁG KORTESKEDÉSÉBŐL?

Irta

KOVÁCS ALBERT

pesti ref. theol. tanár.

~~0720~~

12.

PESTEN.

1869. OSTERLÁM KÁROLY BIZOMÁNYA.

6:5702 007692 17

FŐVÁROSI
KÖNYVTÁR
1912

DE BALLAGI GÉZA.

PESTEN.

1912. (KÖNYVTÁRI KÖNYV HIRŐRŐ)

E l ő s z ó.

Saját ismerős olvasó közönségem előtt nem szükség magamat igazolnom; de mivel lehetséges, hogy e kis füzetnek kath. vallásu olvasói is lesznek, ezek kedvéért meg kell jegyeznem, hogy koránt se lássanak benne felekezeti torzsalkodást. Én, igaz, szivemből óhajtom, hogy a kath. papság a politikai térről teljesen leszorittassék, mert megvagyok győződve, hogy ezt a haza jól felfogott érdeke kívánja; de másfelől azt is hiszem, hogy a kath. vallás ép úgy boldogítja a benne hívőket, mint általában bármely vallás üdvözíti azt, ki benne igazán hiszen. Nem is a vallásról van itt szó, — még legtávolabbról sem, sőt — még a papságról sincs; hanem annak csak politikai befolyásáról. Már pedig azt hiszem minden világos fejü ember különbséget lát nemcsak a pap és politika, hanem még a pap és vallás között is.

Pest, april 19. 1869.

K. A.

Általánosan el van terjedve az országban azon nézet, hogy a magyar kormány szövetkezett az ultramontan clerussal, s e szövetség ára több engedmény a papság javára, de a közszabadság rovására. Szeretem hinni, hogy e nézetből csak annyi kétségtelenül igaz, hogy a clerus most is, mint mindig, a hatalom palástjába igyekszik fogódzni, azelőtt érdeemeket kíván szerezni, hogy viszontszolgáltatásra elkötelezze, tehát a clerus úz ősi szokása szerint most is kormánypolitikát; de a kormány még eddig a maga részéről nem írta alá a szövetséglevelet. Annyi azonban tagadhatatlan, hogy a választások alatt szívesen nézte a papság buzgólkodását, s még mindig nagynak tartva befolyását az alsóbb néposztályokra — sokat is remélt tőle, s épen azért, ha különös kedvezményekben nem is részesítette, de annyira kimélte, hogy a gondolkozó szabadelvű közönség elég tekintélyes része előtt politikájágyanussá vált. Most már a választások után vagyunk, s nem lesz sem fölösleges, sem éرتektelen feltenni magunknak azon kérdést: mi haszna volt a kormánynak a választásoknál a kath. papság korteskedéséből?!

Bajos volna az ország minden választókerületén végig menni és kimutatni, hogy egyik-másik képviselő mennyiben lett főként a clerus támogatásával, vagy főként annak ellenére megválasztva. De nem is szükséges. Azt hiszem, hogy a legszembeötlőbb esetek magokra is eldöntik a kérdést annyira, hogy áttekintésök után könnyen emelkedhetünk általános tényre. — S hol volna a clerusnak nagyobb befolyása, mint a püspöki székvárosokban? Vegyük tehát csak ezeket! Igaz, hogy ezáltal a harcban magunkra nézve hátrányos állást foglalunk, mert megtörténhetik, hogy a püspöki városokban, melyekben — Gyulafehérvár kivételével — a nép többsége, s néhol az egész lakosság katolikus, melyekben a nagy engedelmességű papoknak száma is nagy, vagyona még nagyobb, s befolyása minden helyes okoskodás szerint legnagyobb: keresztül vitte a papság jelöltjeinek megválasztását, s azért a más négyszáz kerületben, hol e tényezőkkel nem rendelkezett, mégis tehetetlennek bizonyult. De ha történetesen épen saját székvárosaiban sem boldogult, nem nehéz belátni, hogy még kevésbé érhetett célt ott, hol a viszonyok ránézve kevésbé kedvezők. — A püspöki városok a következők: Esztergom, Kalocsa, Eger, Gyulafehérvár, Székesfehérvár, Veszprém, Vác, Pécs, Győr, Szombathely, Nyitra, Besztercebánya, Szathmár, Nagyvárad, Kassa, Temesvár,

Szepes, Rozsnyó. Összesen tizennyolc. — Kik ezen városok képviselői?

Esztergomban, a magyar clerus fővárosában 1865-ben a papság nagy erőfeszítéssel küzdött Besze János ellen, nem találta sem elég clericalisnak, sem elég „békülékeny hazafinak”; de azért mégis képviselő lett, mint akkor mondták: megválasztotta a nyolcszáz komája a papok ellenére. Most, — nem tudjuk Mahumed és a hegy közül melyik közeledett a másikhoz, csak azt látjuk, hogy összetalálkoztak, s Besze mint a clerus jelöltje lépett fel. Az ám, de a nyolcszáz komája megtagadta az atyafiságot a papok jelöltjével, s megválasztotta Kollár Antal baloldalt.

Kalocsán jobboldalt még felléptetni sem sikerült, hanem a baloldal legmérsékeltabb árnyalatához tartozó Ivánka és a szélbal fejedelmi vér Rákóci János állottak egymással szemben. A „Magyar Állam“ mart. 18 iki száma szerint néhány kalocsai polgár jó tanácsért fordult a leg-hatalmasabb érsekhez, hogy melyikre szavazzon. Ő nagyméltósága kijelentette, hogy neki egyik sem tetszik ugyan egészen, mindazáltal ha a kettő közül kell választani, a mérsékeltabb Ivánkát ajánlja. Néhány nap mulva megválasztották Rákócit.

Eger képviselője ismét a szélbal Csiki Sándor. Az ő bukását mindnyájan bizonyosnak tartottuk, mert Eger tiszta kath. város, érseke

jóval nagyobb tiszteletben részesül hívei részéről, mint bármelyik püspöki kollegája, s hozzá Csiki kálvinista, és az „egri nők” oly nevenséges tüntetésben részesítették, mely tekintélyét az intelligentia előtt épen nem emelhetette; de egy jó kollegám, ki az egri viszonyokat jobban ismerheti, előre megmondá, hogy „Csiki megbuktatására csak egy mód van, ha a papok mellette korteskednek, — miután pedig az ellenkező történik, megválasztatása bizonyos.” Igaza volt. Ellenjéöltje volt Szalay József érseki jogakadémiai tanár. A „M. Á.” mart. 20-iki egri levelezője írja, hogy „egy tanító a jezsuita naptárral izgatott a papok ellen, mindazáltal a népet el nem tántoríthatta.” Nem-e? Ki választotta hát meg az anticlericalis kálvinista curatort? Talán az intelligentia? Hiszen egyik lap sem emlegette annyit, mint épen a „M. Á.” hogy az intelligentia jobb oldali.

Gyulafehérvárról B. Kemény Gábor és Török Dániel a követek. Mindkettő jobb oldali ugyan, de reformatus vallásu, s így aligha tartoznak a clerus által ohajtott „nyílt homloku katolikusok” közé, kiknek feladata lesz védelmezni a szabadság és egyenlőség rovására a papság kiváltságait.

Székesfehérváron Kuthi Márton helybeli plebanus, jobboldali és Schwartz Gyula szélső baloldali állottak szemben. Kuthi a legnépszerűbb

papok egyike, pártján állott az egész intelligencia, a papság, a reformatusok jelentékeny része s a számos zsidók majdnem kivétel nélkül, s mégis megbukott, mert a többséget alkotó kath. alsóbb néposztály a szélbalira adta szavazatát. — Ez alkalommal a „M. Á.“ mart. 20-ik száma keményen megleckézi Kuthit, mintha az volna oka bukásának, hogy nem elég ultramontan, miért is „a jobb katolikusok inkább szélbalra szavaznak, mint olyan papra, ki által a kath. ügy úgy sem nyerne semmit.“ E kifakadásban annyi igaz, hogy Schwarzra a nem katolikusok kevesebben, a katolikusok pedig többen szavaztak, mint Kuthira; de dacára, hogy „sok tekintetben megrovást érdemlő pap“ (a „M. Á.“ tulajdon szavai) az egész clerus mégis mellette korteskedett, s mégis, sőt épen azért, korábbi népszerűsége dacára buknia kellett.

Veszprémben a jobboldali Késmárki József választatott ugyan meg baloldali jelölt ellenében, de csak is egy szótöbbséggel. „Egyhangulag,“ mint egy elmés öreg ur tréfásan megjegyzé előttem.

Vác követe Drágfi Sándor baloldali, 1,101 szó többséggel. Egyhangulag erősítik a lapok, hogy a jobboldali jelölt Fáy Béla ereje a vidéken volt; a városi választók legnagyobb része pedig az anticlericalisra adta szavazatát. Természetesen ők legszemmeláthatóbban tapasztalhatják mi az a clerus!

Pécs ett rendkívüli erőt fejtett ki a papság, s visszahatást is rendkívülit ébresztett maga ellen, annyira, hogy a két rendkívüliség rendbehozására királyi biztost kellett kiküldeni; de szurony és reverenda egyesülve sem volt elég erős a szélben Irányi Dániel ellen, ki képviselővé elválasztatott. A nép még most is, a választás után hetekkel ingerült a papok ellen, s beveri ablakait. (l. „B—p. Közl.“ apr. 14. sz.).

Győrben csak oly kitűnő egyént mint Kautz Gyula lehetett keresztül vinni 129 szótöbbséggel a baloldali Peregi Mihály ellenében Kautz igaz, hogy jobboldali, de feltesszük róla, hogy nem a „nyílt homlokuak“ közül.

Szombathelyen Horváth Boldizsár igazságügyminiszter ellenjelölt nélkül választatott meg. Ő oly kiváló egyéniség, hogy azt hiszem nincs olyan hazáját igazán szerető s nemcsak egyéni célokra törekvő hazafi, ki bukását őszintén nem fájlalta volna. Ő egy a kevés számú kipótolhatlanok közül. Nem is gondolt senki ellenjelölt fellejtésére, s talán kevésbé a baloldal szabadelvű férfiai, mint a clericalisok! Miért? Ezt könnyű megérteni. Mert a miniszteri előterjesztés a kath. szentszékek rögtöni eltörlését kívánta. Szombathely képviselője tehát nem az az ember, akit a „nyílt homlokuak“ kerestek.

Nyitra követe Tóth Vilmos jobboldali.

Besztercebányát Halassi Gyula jobboldali fogja képviselni.

Szathmárnak nem volt kedve a clerus jelöltjéhez, s Kiss János szélbalban vélte feltalálhatni érdekei képviselőjét.

Nagyváradon két kath. püspökség székel, s mint a „Prot. Lap“ban egy korábbi alkalommal jeleztem, a „nyilt homlokuak“ itt kezdtek legelőször és legerélyesebben kortes gyűléseket tartani; de amint ottani magánlevelezőnk írja: „azon értekezleteken nem lehetett mást látni, mint néhány fekete csuhát, s mindenikben egy beretvált fejü“..... Plato emberét. Meglehet a beretvált koponyát érti a „M. Á.“ a „nyilt homlok“ alatt! Hanem azért a választási urnából mégis a baloldali Györffy Gyula nevét többször huzták ki mint a clerus jelöltjeét. Pedig mondják, hogy a bihari baloldaliak is féltették e positiót, mindaddig, míg a papság erősen kitette magát, — azontul már nyert pörök felől biztosak voltak.

Kassán oly nagy zavarok előzték meg a választást, hogy a belügyminiszter azok miatt a központi bizottság felosztatásával fenyegetődött. Háromszor kellett megváltoztatni a választás napját, míg végre april 11-én Rimanóczy Ferenc jobboldali választatott meg három szótöbbséggel.

Rozsnyói követ Szepesi Gyula apát, természetesen clericalis.

Temesváron a csanádi püspök lakhelyén a rendkívüli zavarok miatt maig sem lehetett a választást megtartani, a központi választmányt fel kellett oszlatni, s ujat kinevezni.

Ezekhez még csak azon adatot teszem, hogy a clericalis lapok egyhangu állítása szerint mind ezen püspöki városokban a „csőcselék“ szavazott a baloldali jelöltre. Már ha ez így van, — s miután magok mondják, ki nem hinné? — vajjon az intelligens osztály egyenesen a papok befolyása következtében szavazott jobb oldalra, s e nélkül ez is balra tér? — — Már azt talán csak Eötvös miniszter ur sem állítja, hogy azért viseltetett oly gyöngéd kimélettel püspökei igazságtalan előjogai iránt, mivel azt hitte, hogy a jó főtisztelendőknek az intelligentiára oly nagy befolyása van, hogy ez a választásnál is amazoktól kér tanácsot, mint ő a norma napok tárgyában; hanem igenis azt hitte, hogy „a buta nép“ oda megy, hová a papja vezet. Az eredmény pedig megmutatta, hogy ámbár a nép — fájdalom — nem tud önállólag itélni, s vezetetni engedni magát sokszor a pillanat hatása által, de egygyel tisztában van, hogy a pappal egy uton nem jár. — Nem én mondom ezt, hanem magok a clericalis lapok, melyekből a miniszter ur is olvashatta.

Ezen adatok nagyon világosan beszélnek, s ezek dacára is elég méltányosak vagyunk megengedni, hogy lesz a jövő ülésszak alatt két-három olyan képviselő is, ki a papok hathatós korteskedése nélkül nem jutott volna oda. A „Hon“ valamelyik számában Jókai különböző combinatiokat tett a jobboldal körében, s a mindenféle retrograd elemeket összesen 90 főre számította, köztök hárommat állított ultramontannak. Ezek közé sorozta alkalmasint az oláhfalvi követet is, ki — amennyire én az ottani viszonyokat ismerem — még azon esetben is megválasztatott volna, ha a világ minden papja ellene szegül, mert rá talált a magyarka. A más kettőt átengedem a papok befolyása gazdag eredményének.

Mi haszna volt tehát a magas kormányznak, hogy a papok mellette korteskedtek? Még egy pár adattal szolgálok, mielőtt megtenné az olvasó a feleletet.

A nagyszombati kerületben, a jezsuiták fészkeben három jelölt állott szemben, Balazsovics minden áron kormánypárti és clericális, Prileszky szabadelvű reformer jobboldali, és Blahó panszláv szélbal. E választásnál legjobban meggyőződhetett mindenki, hogy a clerus minő célokat akar elérni a kormány palástja alatt, mert Prileszky ellen szövetkezett a panszláv párttal, midőn látta, hogy magára nem elég erős a szabadelvű jobboldali megbuktatására. Ré-

szünkről egy percig sem habozunk kimondani azon benső meggyőződésünket, hogy a kormányon ülő férfiak nagyobb része, egy Eötvös, Deák Ferenc, a szabadelvű reform küzdelmek ezen ősz bajnokai, sokkal inkább örülnek egy oly szabadelvű reformer képviselőnek, ki az államjogi alapot elfogadja, mint akár egy megrögzött pecsovics-ultramontannak, ha mindjárt azon alapot el is fogadja, — akár Blahónak. Vajjon tehát itt a clerus a jobboldal valódi érdekében működött-e? — Csak gratulálhatunk az oly nagyon megjezsuitázott választó kerületnek, hogy Prileszkyt választá meg, s a jezsuita atyák megbuktak.

A kismartoni kerületben sok tekintetben hasonló volt az eset, csak hogy a fáradozást győzelem kísérte, de azt hisszük a kormánynak nem nagy oka lehet rajta örülni. Itt Török Sándor a János méltó fia volt a papok jelöltje. A „Sz—k“nak azt írják felőle, hogy mindenfelé szétjárva szent képeket osztogatott, a nagyhéten többször is meggyónt és áldozott oda csődített választói láttára. pártját borzasztólag fanatizálták az istentelen, vallástalan, kálvinista ellenpárt ellen, s meg is buktatták vele Beöthy Ákost, az áldott emlékezetű B. Ödön fiát. Ha Beöthy baloldali lett volna, ez adatot hallgatással mellőzném, de jobboldali volt, csakhogy alkalmasint apja méltó fia, ki egykor sok borsot tört a főtisz-

telendők orra alá. Vajjon a kettő közül melyiknek örülne inkább a magas kormány?

E két eset világosan mutatja, hogy a hol csak erejét érezte a papság, nemcsak a bal, hanem a szabadelvű jobboldali ellen is ó-conservatív ultramontan jelöltet léptetett fel; az ilyenekkel pedig legalább is annyira meggyül a kormány baja, mint a mérsékelt baloldallal.

A székesfehérvári püspök körlevelet intézett a sárkereszturi választókerület papjaihoz, hogy a jobboldali báró Splényi ellen agitáljanak, mivel tavaly protestanssá lett; a vajtai plebanus predikációt is tartott ellene; a nép számára ilyen kortes dalt adtak: „Egy asszonyért eladta a válását, a másikért eladja a hazáját.“ Gr. Zichy Pál és Ferdinánd felmentek a püspökhöz kérni, hogy körlevelét vegye vissza. Ha Splényi egy másik jobboldalival állott volna szemben, ez adatot is elhallgatnám; de ellenjelölje Madarász, az „oh nép“ országos híré izgatója volt, s meg is választott. A kormány pedig láthatja innen is, hogy a clerus saját és nem a kiegyezés érdekében bujt a háta mögé. Inkább legyen képviselő a legmerészebb szélbal, mint egy jobboldali apostata! Hogy tetszik ez?

A római hierarchiával való szövetkezés megtermette roszt gyümölcsöt, hasznot épen nem hozott sem a kormánynak, sem az államjogi alap megszilárdításának, sőt inkább kivette áldozatát

elég nagy mértékben. Oly kormánytól, melyről azt rebesgették, hogy a clerussal egy követ fuj, a szabadelvű hazafiak nem sok jót vártak. Aggodalmukat még erősbitette azon körülmény, hogy a papok nemcsak a baloldaliak, hanem a szabadelvű jobboldaliak ellen is ó conservatív és ultramontan jelölteket állítottak, izgattak a vallással s a hol máskép nem ment, kezét fogtak a Blahókkal. Trefort, Falk, Bartal, Zichy Antal, a Csengeriek, Kerkapoly, Tanárky, Somsics, a jobboldal legkitünőbb tehetségei e szövetség hírének estek áldozatul. Megvagyok győződve, hogy valamennyit szívesen megváltaná a kormány akár két darab „nyílt homlokuval;“ s abban sem kételkedem, hogy Ghicy Kálmán is örömet szélnek eresztené értök az egész széljobbot és szélbalt. De bukniok kellett, mert pl. Bartal és Zichy A. mellett a papok nagyon korteskedtek. Amazt a szélbal Szluha Ignác, ezt a szélbal Mátyus Arisztid verte le. S még ha a balközép embe-reivel szemben buktak volna meg, inkább láthatnám benne az elvek harcát; de így minden elfogulatlan ítélő kénytelen a felsorolt adatokat az erős szélső hatás még erősebb szélső visszahatásának tartani.

Nem hogy hasznát vette volna, sőt inkább igen nagy kárát vallotta a kormány a papok barátságának. Én nem kétkedem benne, hogy ha sikerült volna a feketéket balra terelni, most a

kormány sokkal nagyobb és főként sokkal egyöntetűbb és megbízhatóbb többségre támaszkodhatnék. Nem kétkedem, mert a római clerus a társadalom legnépszerűtlenebb osztálya. Hová kell erre világosabb bizonyíték, mint azon általános tény, mely egy század óta ismétlődik mindenütt, hol a hatalom a rendes közegek kezéből rövid időre a polgárok nagy tömegének kezeibe kerül! Valamennyi francia és spanyol forradalom azzal kezdte működését, hogy a kath. papság hatalmát korlátozta, s néha épen patakot árasztott papok véréből. A bécsi 48-iki forradalomkor a szerzeteseket a nép bántalmazások közt üzte el; a pozsonyi országgyűlés 48-ban a papok petitióját még tárgyalásra sem méltatva vissza dobta; hogy mi történt Olasz- és Spanyolországban a folyó tizedben. sőt csak a folyó évben, mindnyájan tudjuk. Ők azt szokták az ily tényekre felelni, hogy a nép általában elhajlott istentől, s nemcsak a papság, hanem általában a vallás iránt ellenséges; de ki hallotta valaha, hogy a szegény protestans lelkész részesült volna hasonló bántalmazásban és elüzetésben? Rendes viszonyok közt nem tör ki ugyan a nép erőszakoskodásban; de még a legrendesebbek közt sem szavaz papjával egy pártra.

Hogy a római papság mennyire népszerűtlen a nyugati országokban, azt valószínűleg a kormány is tudta; de a magyarországi viszonyok

iránt ugylátszik csalódásban élt. Hiszen a jámbor magyar kath. nép a clerusnak oly kiváló atyai gondoskodásában részesült három század óta folyvást, hogy a világosság miként is férhetett volna hozzá! S oh fatum, mégis megtörtént, mert a népnek is van esze, az is tud gondolkozni. Lassabban ugyan mint mi, akik eszünket kigimnásztizáltuk, századok alatt tisztáz egy gondolatot, melyet mi néhány hét vagy nap alatt sajátunkká tudunk tenni; de akkor aztán annál szívósabban ragaszkodik hozzá, nem alkudozik fölötte, nem ismer oportunitást. A nép csak elveknek hódol, elvei gyakran már elévültek, gyakran helytelenek, a viszonyokra nem alkalmazhatók, mi elke-reszteljük megrögzött szokásoknak, előitéleteknek, pedig azért elvek azok, melyekhez hű tántorithatlanul. Századok tapasztalása és traditioja kellett mig meggyőződött, hogy politikai tekintetben nem lesz jó vége, ha papjával tart, — s azt hiszem, hogy a ki a magyar vallási viszályok történetét ismeri, e meggyőződést a multban gyökerezőnek fogja találni. Engedjük meg, hogy most helyes volna papja politikáját követni; de már a régi meggyőződés szokott szívósságával megvan, s ujabb századok ellenkező tapasztalatai szükségesek, hogy átalakuljon. Oh ha a mágnás miniszter nem állana oly magasan az egyszerű földmives és kisvárosi polgár fölött, ha a kormányon ülő férfaink jobban ismernék a népet: megkimélték volna

magokat egy keserü csalódástól, pártjokat a clericalis szövetség legmegalázóbb vádjától, s az országot azon nagy veszélyt rejtő lehetőségtől, hogy a pártok a felekezetek szerint alakuljanak. Az ilyen alakulás még ugyan nincs meg, de magvai már elhintettek, s nem a cleruson mult, hogy még nem keltek ki, hanem inkább az ellenzék téves politikáján, mely szerint az államjogi alap felforgatását tűzte ki legfőbb céljául, s ezáltal kényszerítette a protestansok jelentékeny részét a clericalis hirben álló kormány támogatására; legnagyobb mértékben mult pedig a felforgató elem hallatlan communisticus izgatásain, melyek ez idő szerint termékenyebb földre találtak, s melyekből a katholikus és kálvinista pártnál nem kisebb veszedelmet rejtő urak és parasztok pártja kezd felburjánozni.

Mi, kik a nép között nevededtünk, s azzal folytonos érintkezésben állunk, mi tudtuk előre, hogy a reverendás barátság hátrányára fog válni a kormánynak a választásoknál; de nem csudálkozom, hogy a kormány, s azt hiszem maga a kath. papság is csalódásban élt. Vajha a bevégzett tények tanúsága a kiábrándulás lenne! — Sem most nem hiszem, sem a választások előtt nem tettem fel a kormány férfiainak nagyobb részéről, — s ezt nyiltan ki is fejeztem, — hogy e barátságot keresték, vagy bár önként adva ha-

tározottan elfogadták volna; de hibáztak, hogy határozottan vissza nem utasították.

Nemcsak én mondom, hogy a római clerusnak nincs többé befolyása a népre, — ők magok is elismerik a komoly magába szállás perceiben. Az „Autonomia“ mart. 31-iki száma írja: „Látja mindenik párt, hogy a feudalis elemeknek befolyása a népre korán sem hatalmas, mondhatni elenyészik; hogy ez elemek traditionalisnak hitt tekintélye nagy illusion alapszik.... Az események megmutatták, hogy a régi hatalom ködképként eloszlott.“ Csakhogy e látás a választások után történt! Valamint — fájdalom — azok után nyomatta ki az „Aut.“ eme szép nyilatkozatokat is: „Nem ohajtanók, hogy hazai kormányunk egyáltalán confessionalis politikát üzzön. Helyesebbnek találjuk a „Sz—nk“ felfogását.“ (mart. 27. szám) „Nem nevezzük politikai irányunkat kath. politikának, nem nevezzük keresztyén politikának sem. Kath. politika mint ilyen vegyes vallásu országban felekezeti politika lehet csupán; s nem vetközheti le minden igyekvése dacára sem az önzés és részrehajlás kísértéseit a hatalom és szabadság alkalmazása körül.... Kath. politika, hogy a szónak lehető legőszintébb kifejezésével éljek, a kath. egyháznak ugynevezett uralkodása lenne ismét az államban.“ A „M. Á.“ mart. 21-iki körmendi levele

arról tudósít, hogy midőn a kath. papok a szavazó helyiségből kimentek, azt kiabálta a nép utánok: „Itt mennek a judások, a népámitók.“ Ugyancsak a „M. Á.“ mart. 25-iki száma szerint egyik pestmegyei kerületben „a nép nyíltan vallja, hogy akit a papok pártolnak, az neki nem kell.“ Rábaközi levelezője írja: hogy ott „nem lehet ilyféle kifejezéseket is nem hallani: le a papokkal, természetesen a katholikussal!“ A „Volksfreund“ bécsi ultramontan lap úgy értesült, hogy „Magyarországon a kiáltott kath. jelöltek ellen, magok a katholikussok agitáltak, és még jobboldali katholikusok is inkább a prot. baloldalra szavaztak, mint a kath. jobboldalra“ (H—k. apr. 6.). Valóban az én magán értesüléseim is úgy hangzanak, hogy a katholikusok szégyenltek a clericalis jelöltre szavazni, s inkább elmaradtak, vagy a baloldalra adták votumokat, ha ez megígérte, hogy az államjogi alap megváltoztatását nem épen minden áron, hanem csak a körülményekkel eszélyesen számolva fogja sürgetni; máskülönben pedig a szabadelvű reform eszmék barátja. A „Pesti N.“² e legújabb clericalis lap is bevallja egy baranyai levélben, (apr. 3.) hogy a baloldalnak nagy előnyére vált „a kath. népnek idegensége papsága iránt,“ s azt is hozzá teszi, hogy „a reformált nép ez alkalommal is lelkésze körül

példás kitartással tömörült;“ de ez most nem tartozik célunkra.

Vajha a kath. politikának az „Aut.“ban adott tiszta helyes meghatározásait elolvassuk a nm. cultusminiszter ur! Mi elolvassuk, fel is jegyezzük magunknak, nagyon érdekünkben áll tudni, mert még most is szánkban van keserű íze az elmúlt három század katolikus politikájának.

Végül annyi száraz adat és okoskodás után engedje meg a szives olvasó, hogy fáradságomért, melylyel ezen adatokat az ország minden részéből összegyűjtöttem, egy kis tréfával jutalmazzam meg magamat. Ha az olvasó előkeresi az „Aut.“ jan. 16 és 17. számait, azokban a következő érdekes dolgokat olvashatja: „A vallási, erkölcsi és kulturai kérdésekben a cél egyedüli biztosítása csak a minél számosabb, minél képzetesebb papok irányadó befolyásában rejlik.“ „A papok oda működjenek, miszerint minél több jó érzelmű katolikusok választassanak meg; de tizenhárom próbások.“ „A (n.-váradí papi) értekezlet a catholicismus érdekeinek a törvényhozásbani kellő képviseltetését tűzvén ki célul, ezen cél eszközeinek megválasztásában politikai pártállásokhoz le nem kötheti magát . . . hajlandó bármely politikai párt követjelöltjét támogatni, ha az az egyház jogainak és szabadságának védelmét is programjának pontjai közé iktatja.“

Már ugyan miként tudja az „Aut.“ e két rendbeli idézetet összeegyeztetni? Egyszer „a politikánál magasabb szempont, t. i. a kath. egyház jogai és érdekei a papság föllépésében a fő iránypont“ (jan. 17-ik sz.); máskor (mart. 31.) nem hogy kath; de még keresztyén politikának sem nevezi politikai irányát, hanem a jogállamért buzgólkodik! Azt hiszem e kettőt csak úgy lehet összeegyeztetni, hogy március 31-ig már savanyu lett a szőlő, melyért két hóval előbb ugrándozott! Aztán még azon veszedelmes dolgra is nyílt kilátás, hogy oly párt juthat a kormányra, melynek a clerus indirecte ugyan a leg-hathatósabb szolgálatot tette a választások alatt, hanem directe annál többet szeretett volna ártani: nem árt tehát megkezdeni a hátsó ajtó kinyitását. — Ha az „Aut.“ nem tudná szavait összeegyeztetni, én annál jobban igazólva látom ezekből, valamint a sz. fehérvári körlevélből és a Blahó féle fusióból mindazt, mit a clerus politikájának jellemzésére mondtam. Ily szövetségest bárki is szivéből kívánhat ellenfelének, de nem magának.

* * *

Hogy a kath. clerus a kormány mellett egész erővel korteskedett, az tény; de hogy hatalma a semminél is kevesebbnek tünt fel, amennyiben korteskedése épen a baloldal malmára hajtotta a

vizet, azt hiszem már most minden habozás nélkül erre is rámondhatjuk, hogy tény; s ha még ehhez vesszük azon körülményt, hogy ahol csak lehetett a szabadelvű jobboldaliak helyett, sőt néhol ezek ellenére ó conservativeket és ultramontanokat segített a parlamentbe jutni, mi által a kormány zászlójára irt belügyi szabadelvű reformoknak nem a legjobb szolgálatot tette: feltett kérdéseinkre bátran kimondhatjuk feleletül, hogy a kormány, s azon elvek, melyeket képvisel, a kath. papság korteskedésének igen nagy kárát vallották! — Nagy kárát, mert a tömegek a papi zászlóktól visszariadtak s az ellenkező szélsőség martalékául estek; sok helyen felekezeti surlódásokra nyílt alkalom; és nagyon sokan, akik máskülönben a kiegyezésnek barátjai vagyunk, gyanakodva kezdtünk a kormány belügyi reformjaira gondolni, annyira, hogy kétszeresen kellett sajnálnunk, miért nem intézi az ellenzék támadását az alapok helyett inkább a kormányzás minősége ellen!

Miután már az is tény, hogy a baj meg van, az a kérdés, hogy mi a teendő?

A „M. Á.“ mart. 25-iki számában azt mondja, hogy „előbb-utóbb az ő elveire kell kiábrándulva visszatérnie minden értelmes embernek, ki a társadalmi rendet a vadak állapotánál csak valamivel is többre becsüli.“ Az ő kedves kollegája a „Pesti Napló“ april 8-iki számában dicsérő éneket zenge-

dez a clerusra, mely oly jól viselte magát a választásoknál, s befolyása oly jelentékenynek bizonyult, hogy a hol kisebbségben maradt is azonnal többségre jut, „mihelyt az ámitási licentiának féket vet a törvény.“ „A többség tudja kinek mit és mennyit köszönhet.“ „A clerus reményli, hogy önzetlen (talán n. szombati, kismartoni, sárkereszturi?) magatartása méltánylással találkozik a nemzet részéről.“ „A clerus állását s jogait gyávan nem adja fel.“ stb. Im két testvér lapnak a jó tanácsa, mely összefoglalva ennyit tesz: „A kormány a rend érdekében szorítsa meg a szabadságot, s erősítse a hierarchiát, tehát azon elemet, mely egész neveltetésénél, szervezeténél, és multjánál fogva többre becsüli a hatalmat és csillogást, mint a szabadságot.“

A legszerencsétlenebb tanács, melyet csak a kaszt önzés sugallhatott! Kérdem a szabadság és az emberiség minden igaz barátjától, hogy még ha lehetséges volna is egy kiváltságos töredék támogatásával uralkodni egy nemzeten, — amint lehetséges pl. Oroszországban, — szabad volna-e azt tenni!? S miután láttuk, hogy a választásoknál mi hasznát vette a kormány a kath. clerus korteskedésének, vajjon lehetséges volna-e? Aztán vajjon minden állami bölcseségnek az-e a végcélja, hogy minden áron a mostani kormány férfiai üljenek a piros karszékekben? Azt hiszem egyik sem a három közül. A végcél az, hogy olyan jó

kormányzás legyen, mely minél több embert kielégítsen, a mely kielégítse mindazt, ki sem kiváltságokra nem törekszik, sem arra, hogy ön maga álljon a kormány élére. Nem hogy e célt, hanem még a kormányon maradást sem lehet többé a mai viszonyok közt a kiváltságos kasztok erősítése által elérni, hanem inkább minden kiváltság megszüntetése s a szabadság és egyenlőség hiánytalan megalapítása által.

Ha a tömegek elidegenedtek a kormány politikájától, nem az a feladat, hogy még szorosabban simuljon azon elemhez, melynek barátsága legnagyobb mértékben befolyt az idegenség létrehozására; hanem hogy azt ellökje magától. Teheti minden aggodalom nélkül, mert sem hatalmától, a mi nincs, nem retteghet, sem a haza és szabadság érdekében kárt nem okoz. — Nekünk oly jól esett a mult ülészak alatt azon tudat, hogy országgyűlésünk többsége az európai civilizatiohoz simulást képviseli a régi vármegyei ellenzékkel s az ázsiai conservatismussal szemben; gondolatunkban már a 47-es vármegye és felekezeti iskolák bajnokait a felekezeti kaszttal egy zászló alatt láttuk küzdeni a modern társadalmi eszmék ellen, — s igazán fájlalnók, ha az új ülészak arról győzne meg, hogy a régi vármegyei ellenzék rossz ugyan, mert csak tagad és licitál; de az ok, a clericalis politika, mely ellen 48 előtt alakult, még mindig szükségessé teszi létezését.

Legyen tehát a kormány minden habozás nélkül a modern társadalom, a szabadság és egyenlőség képviselője, mert így csakis az állhat az ellenzék soraiba, ki mind ezen eszméknek ellensége. Mi nem foglalkozunk politikával, kereskedéssel, gazdasággal, közlekedési ügygyel, stb. s épen azért nem is tudjuk megmondani, hogy azon tényezők körében mi a teendő, csak másoktól halljuk, hogy ezóta már kevesebb zshivány és több honvéd lehetne; de a cultus és oktatásügy terén saját ismerős körünkben érezzük magunkat. Ha itt a kormány igazán akarja az egyenlőséget, szabadságot és a nemzeti míveltség fölvirágzását, vegye rendre a kath. clerus minden középkori kiváltságát s terjeszszzen oly törvényjavaslatot a képviselőház elé, mely valamennyinek megsemmisítését célozza. Távolittassa el a főpapokat a felsőházból, a felsőbb törvényszékektől és a főispáni méltóságokból, hogy a polgárok fele részét alkotó protestansok, görög keletiek és zsidók ne legyenek kénytelenek aggodni amiatt, hogy mind a törvényhozás, mind az igazság szolgáltatás nem is annyira felekezeti, mint inkább papi kaszt-befolyás alatt áll. Hogy minden papi korteskedésnek, s a vallás és politika összekeverésének egyszerre utját szegje, hozasson törvényt, melyszerint egyik felekezet papja se lehessen sem országgyűlési, sem megyei képviselő. A hivatalos lap april 17-iki száma ugy értesül, hogy

Feljegyzés az országgyűlésről, ahol a felsőbb törvényszékek a papokat a felsőbb törvényszékektől távolították el.

az igazságügyi miniszter oly törvényjavaslattal szándékszik föllépni, mely ép úgy a bíróra alkalmazott hasonló megszorítások által akarja függetleníteni az igazságszolgáltatást a pártérdekektől, amint mi ohajtanók a papnak a politikából kizárása által függetlenné tenni a vallást minden kül befolyástól, s az országot a felekezeti civódásoktól. — Törölje el a szentszékek házassági biráskodását, hogy a családi viszonyok rendbe jöhessenek; mondja ki a kötelező polgári házasságot, s mindazt, mi ezen új intézménnyel természetes összefüggésben áll. Még ha a tiszta kath. házasságok érdeke nem is kívánná ezt, elég hathatós érdek volna azon körülbelül százezer családe, mely vegyes házasságban él. Mondja ki a teljes vallásszabadságot, nemcsak a bevett, hanem azon felekezetekre nézve is, melyek csak ezután fognak előállani; mert minél több a vallásfelekezet egy országban, annál inkább elenyésznek a felekezeti surlódások, annál inkább megtalálja kiki azt, mely keble hitével leginkább megegyezik, s következőleg a nép annál vallásosabb és erkölcsösebb. Példa rá Anglia, Holland, Északamerika, a föld ezen legboldogabb és legvallásosabb, mert legtöbb felekezetet számláló országai. És midőn a polgárok lelkiismeretét eként felszabadítja, ne feledkezzék meg az ország legelső polgára, a király lelkiismereti szabadságáról, — törölje el külön törvénycikkben azon

régi törvényt, mely tiltja a királynak a kath. val-
 lás elhagyását. Mi jól tudjuk, hogy felséges ural-
 kodónknak legtávolabbról sincs szándékában val-
 lását megváltoztatni; de azért méltán fájhatna
 atyai szívének, ha a parlament, midőn mindenek-
 nek szabadságáról gondoskodik, az övéről megfe-
 ledkezik. — És ha már a kormány ennyire ha-
 ladt a cultusügyi reformok terén, az a „Reg-
 num Marianum“ cím se szerepeljen többet, *Handwritten note: Regnum Marianum*
 mert azonkívül, hogy több mint négy millió prot.
 és zsidó polgárt bánt, még nem is helyes, miu-
 tán országunkat mégis csak Árpád alapította,
 s nem Mária, ki már azelőtt nyolc századdal meg-
 halt. — Az sem helyes, hogy az esztergomi érsek
 magát folyvást „Magyarország primásának“ ne-
 vezi; holott csakis a magyarországi katholiku-
 soké, az ország felerészének pedig semmije sem. —
 A tanügyet illetőleg, valamennyi tisztán állami
 tanintézet mellől távolítsa el a papokat, s bizza
 világi tanárok vezetésére. A tanárok vallására —
 legjobban teszi, ha semmi tekintettel nem lesz;
 vagy legalább a lehetőségig legyen némi tekin-
 tettel a más vallásu polgárokra is, mert jelen-
 leg a királyi tanintézetek tanárai kivétel nélkül
 katholikusok, papi directio alatt. Végül, miután
 nincs az országban olyan vármegye, mely egé-
 szen egy felekezethez tartoznék, s miután eddig
 csak felekezeti népiskolák léteznek és még jó so-
 káig azok is lesznek: a kinevezendő megyei tan-

felügyelők közé egyetlen egy papot se vegyen fel, semmiféle felekezetűt. A pap nehezen tudja levetközni felekezeti álláspontját, melyre a világiak fölött kiváló gonddal növelték, s épen azért a más vallásuak nagyobb aggodalommal néznék saját felekezeti vagy községi iskolájokban, mint egy elfogulatlan világít. Bármely felekezetű papi felügyelő kárára válnék azon megye más vallásu polgárai tanügyének.

Szép reformok a cultusügy terén, melyeknek keresztülvitele míg egyfelől diszére s jövő megszilárdulására válnék kormányunknak, másfelől a haza békéjét és felvirágzását megalapítná. Ugyde, a megadott körülmények közt hol van a párt, melyre megszavaztatásoknál biztosan lehetne számítani? A közjogi kérdésre nézve igaz, hogy nagy többséggel rendelkezik a kormány; de azt mondják, hogy e többségnek harmadrészet oly mindenféle retrograd elemek alkotják, melyekre a reform kérdésekben nem számíthat. Már ha a mérsékelt baloldalt erősen maga ellen ingerli, nem lehetetlen, hogy ez is minden áron megbuktatására törekszik, s amit a közjogi téren el nem érhet, a belügyiekben kíséri meg.

Valóban nincs más mód, mint a kétségkívül felmerülő rövid közjogi vita alkalmával megnyerni a baloldal szabadelvű reformerjei szavazatát a belügyi kérdésekre. Nem tudom kitől szár-

mazott eredetileg az eszme, de én a „Hazánk“ april 6-iki számából idézem: „Az alap, melyen a reform. párt megalakulhatna, meglehetősen tisztázott már: közjogi tekintetben ki kellene mondani az 1867. XII. t. c. revisiojának szükségét, lehetőségét, s a törekvést a revisiora idő és körülmények szerint; belügyi tekintetben: szabadelvű reformok.“ Részemről ugyan a revisio törvényt fölöslegesnek tartom, mert hiszen önként értetik, hogy minden törvény revidealható és hogy a revisiot okos ember az idő és körülmények szerint eszközli; de ha adott körülményeink oly sajtáságosak, hogy egy általános jogi elv törvénycikkbe igtatása a közjónak előmozdítására szolgál, nem látom át, miért ne lehetne a jobboldal e pontban engedékeny, hogy biztosíthassa az alku második pontját.

Ily módon oly erős középpárt alakulna, mely minden aggodalom nélkül szakíthatna mind a hátrafelé tekintetőkkel, mind a dacoroman, panszláv és háromtengerpartos magyar nemzetiségi ábrándozókkal, s erős, biztos kézzel ragadná meg a haza sorsának intézését.

E fusio életfeltétele nemcsak az ország belső megerősödésének; hanem az államjogi alapnak és a kormány állásának is. Most ugyan többséget nyert a kormány, s ha az ellenzék három év mulva is az államjogi alap felforgatását teszi programmjában legfőbb pontnak, talán akkor is

a kormányé lesz a többség, mert úgy gondolkozunk, hogy mégis csak könnyebb lesz még néhány évig elviselni a papi kiváltságokat, mint egy forradalmat; de ha igazságosak akarunk lenni be kell vallanunk, hogy a kevésbé gondolkozó tömeg most is örömeztőbb csatlakozott a baloldalhoz, s velünk szavazó része is elégedetlen. Nem szabad felednünk, hogy a szavazattal nem bíró alsóbb osztályok mart. 23-án egész nap a baloldalt éltették Pest utcáin, s azt mondják a vidéken is. Ezek ugyan három év múlva sem fognak megjelenni a szavazási urnánál; de együtt mégis adnak egy nagy votumot, mely igen erőssé nőheti ki magát!

D^e BALLAGI GÉZA.

OF PAPER

Ára 20 kr.

Pest, 1869. Nyomatott Bartalits Imrenél.

